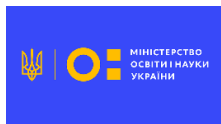

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут обдарованої дитини НАПН України
НЦ «Мала академія наук України»
Кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції

«ОБДАРОВАНІ ДІТИ – СКАРБ НАЦІЇ!»

22–28 жовтня 2025 року

Київ
2025

DOI <https://doi.org/10.63437/978-617-7734-40-5-2025-1338>

УДК 37.015.3:376-056.45:004.8:159.922.8(082)

О-13

О-13 Обдаровані діти – скарб нації! : матеріали VI Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 22–28 жовтня 2025 року) / Упоряд.: М. С. Гальченко, В. М. Шульга. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2025. – 1338 с.

ISBN 978-617-7734-40-5

У збірник увійшли статті та тези учасників VI Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Обдаровані діти – скарб нації!», у яких розкрито актуальні наукові та практичні проблеми виявлення, діагностики, розвитку, підтримки та супроводу обдарованої особистості в освітньому середовищі та соціумі, практичний досвід роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

Тематика публікацій:

- Сучасні тенденції та філософсько-методологічні засади дослідження обдарованості
- Новітні технології в дослідженні та розвитку обдарованості у світовому освітньому просторі
- Діагностика та моніторинг розвитку обдарованості дітей і молоді в Україні
- Педагогічні інновації в освіті обдарованих учнів
- Соціально-психологічна підтримка обдарованої особистості в умовах воєнного стану
- Штучний інтелект та обдарованість: нові можливості для дослідження, розвитку й підтримки

Видання рекомендовано для науковців, керівників і представників освітніх закладів, інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників усіх ланок системи освіти, психологів, соціологів та інших фахівців.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 37.015.3:376–056.45:004.8:159.922.8(082)

3. Перетворюйте штучний інтелект на персонального помічника = <https://www.golos.com.ua/article/382962>: інформує Комітет з питань цифрової трансформації / Інф. "ГУ" // Голос України. - 2025. - 21 бер. (№56). - С. 6.
4. Ухвалено декларацію про використання штучного інтелекту = <http://www.golos.com.ua/article/374735> / Інф. "ГУ" // Голос України. - 2023. - 3 лист. (№221). - С. 1, 5.

Листопад О. А.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
lystopad.aa@pdpu.edu.ua

ДІАГНОСТИКА ТВОРЧОСТІ ТА РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ У ЗАХІДНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ІСТОРИЧНІ ТА СУЧАСНІ АСПЕКТИ

Анотація. Розглядаються історичні аспекти розвитку діагностики творчих здібностей дітей у контексті технологій виявлення та розвитку обдарованості, зокрема в освітніх системах західних країн. Аналізуються основні етапи становлення теоретичних підходів до обдарованості, від ранніх концепцій до сучасних інтегрованих моделей, що враховують когнітивні, емоційні та соціальні аспекти розвитку особистості. Досвід країн, як-от США, Великобританія та Німеччина, висвітлюється через призму адаптації цих технологій до національних освітніх контекстів. Визначено ключові тенденції та виклики, з якими стикаються педагоги та психологи у процесі виявлення та розвитку творчого потенціалу дітей.

Ключові слова: діагностика творчості дітей; обдарованість; історичні аспекти; освітній простір; новітні технології; педагогічна психодіагностика.

Abstract. The article examines historical aspects of the development of diagnostics of children's creative abilities in the context of technologies for identifying and developing giftedness, particularly in the educational systems of Western countries. The main stages in the development of theoretical approaches to giftedness are analysed, from early concepts to modern integrated models that take into account the cognitive, emotional and social aspects of personality development. The experience of countries such as the United States, Great Britain and Germany is examined through the prism of adapting these technologies to national educational contexts. Key trends and challenges faced by educators and psychologists in the process of identifying and developing children's creative potential are identified.

Keywords: diagnosis of children's creativity; giftedness; historical aspects; educational space; latest technologies; pedagogical psychodiagnostics.

У сучасних умовах, що детерміновані прискоренням науково-технічного прогресу, особливої актуальності набуває проблема ранньої ідентифікації та

розвитку творчого потенціалу в дітей. Творчість визначається як провідний фактор становлення конкурентоспроможної особистості, здатної до самореалізації в глобалізованому суспільстві [1]. У західному освітньому просторі спостерігається значний прогрес у застосуванні інноваційних технологій для діагностики та розвитку обдарованості, зокрема, цифрових платформ, психометричних інструментів і аналітичних систем на основі штучного інтелекту [7].

Імплементація подібних технологічних рішень дозволяє забезпечити точну, об'єктивну та багатоаспектну оцінку творчих здібностей, виявляти індивідуальні траєкторії розвитку та реалізовувати диференційований педагогічний супровід [8]. Водночас залишається актуальною необхідність теоретичної рефлексії щодо принципів, критеріїв і методів діагностики творчості, які мають відповідати етичним та гуманістичним засадам освіти. Для української педагогічної науки пріоритетним є дослідження досвіду країн Західної Європи та Північної Америки у контексті інтеграції класичних психолого-педагогічних підходів із сучасними технологіями в процесі оцінювання творчого потенціалу дітей [5]. Аналіз цього досвіду створить передумови для модернізації вітчизняної системи педагогічної діагностики, розроблення інноваційних методик підтримки обдарованості та загального підвищення ефективності освітнього процесу [9].

Аналіз психолого-педагогічної літератур засвідчив, що проблема діагностики творчості дітей у світлі сучасних технологій виявлення й розвитку обдарованості є предметом дослідження в деяких публікаціях українських дослідників (О. Є. Антонова, Н. А. Бельська, М. С. Гальченко, Т. С. Зорчкіна, Н. В. Кічук, Ю. М. Ковальчук, В. Г. Кремень, О. І. Кульчицька, В. І. Луговий, М. Ю. Мельник, В. О. Моляко, С. О. Сисоєва, О. М. Топузов та ін.).

У сучасній науковій дискусії дитинство ідентифікується як важливий соціокультурний ресурс, від стану якого залежить майбутній розвиток суспільства. У країнах Західної та Північної Європи, а також у Сполучених Штатах Америки озачена позиція реалізована через цілісну систему державної підтримки дитячої творчості, інтелектуального розвитку та обдарованості. В означених країнах створено стабільну освітньо-психологічну інфраструктуру, спрямовану на ранню ідентифікацію, стимулювання та супровід творчого потенціалу дитини.

Науково-педагогічна думка західного освітнього простору базується на концепції, згідно з якою кожна дитина володіє природними передумовами до творчого самовираження, а завдання освіти полягає у конструюванні сприятливих умов для їхньої актуалізації. Подібний підход формує гуманістичну парадигму розвитку, у межах якої дитина розглядається як активний суб'єкт пізнавальної діяльності, здатний до самореалізації та інноваційного мислення.

Відтак, розвиток творчих здібностей з раннього віку, зокрема в дошкільний період, визначається як стратегічний фактор відтворення інтелектуального та культурного потенціалу суспільства [6].

Істотним досягненням західної психолого-педагогічної науки є розробка науково обґрунтованих підходів до діагностики творчого потенціалу особистості. У цій галузі накопичено значний практичний досвід, який інтегрує методи якісного спостереження за поведінкою та діяльністю дітей із застосуванням стандартизованих діагностичних інструментів – тестів, опитувальників, проєктивних методик. Такі інструменти дають змогу оцінити не лише інтелектуальні характеристики, такі як гнучкість та оригінальність мислення, плинність ідей, але й особистісні якості – пізнавальну мотивацію, уяву, емоційну чутливість та здатність до самопрезентації [2].

Система діагностики творчого потенціалу в західній освітній практиці характеризується багатоетапністю. На першому етапі здійснюється масове скринінгове дослідження, що включає спостереження та первинну ідентифікацію дітей із ознаками творчої активності. Означений процес ґрунтується на аналізі поведінки, висловлювань, продуктів діяльності, а також на застосуванні базових тестових методик. Наступний етап передбачає поглиблену аналітико-діагностичну роботу з використанням комплексних психометричних інструментів, спрямованих на виявлення специфічних видів обдарованості та відбір кандидатів для спеціалізованих програм розвитку. Досвід західних країн засвідчує, що ефективна система діагностики творчого потенціалу може бути реалізована лише за умови її інтеграції в державну освітню політику, забезпечення міждисциплінарної взаємодії між психологами, педагогами та соціальними інституціями, а також за раннього початку роботи з дитиною, починаючи з дошкільного віку [3].

Формування наукового підходу до системного вивчення психічного розвитку та пізнавальних здібностей дитини в Сполучених Штатах Америки бере початок із кінця XIX століття. Саме в 1895–1896 роках було засновано два національні комітети, діяльність яких поклала початок організованим тестологічним дослідженням. Означений період можна вважати точкою відліку інституціоналізації психодіагностики як самостійного наукового напрямку, що згодом набув поширення в США та країнах Західної Європи.

Протягом XX століття в західному освітньому просторі сформувалася розгалужена інфраструктура організацій, що спеціалізуються на стандартизації, розробці та імплементації діагностичних інструментів для оцінювання інтелектуального й творчого потенціалу. До ключових інституційних суб'єктів належать: міжнародна асоціація з оцінки освітніх досягнень (IEA), яка координує міжнародні порівняльні дослідження в галузі освіти; компанія PROMETRIC, що

спеціалізується на автоматизованому тестуванні та керує мережею понад 3500 тестових центрів у 140 країнах; мережа Virtual University Enterprises (VUE), заснована в 1997 році, яка об'єднує понад 2500 тестових центрів у 110 країнах. Зазначені структури забезпечують науково-методичну основу для реалізації високих стандартів оцінювання знань, умінь і творчого мислення учасників освітнього процесу.

Серед спеціалізованих методів діагностики творчого потенціалу провідну роль відіграють тести інтелекту, які дозволяють не лише визначити обсяг набутих знань, а й оцінити рівень сформованості ключових розумових операцій, таких як аналіз, синтез, узагальнення, екстраполяція тощо. Паралельно розвиваються численні психодіагностичні методики, спрямовані на оцінювання як специфічних творчих здібностей (у художній, технічній, музичній, лінгвістичній сферах), так і загальної креативності особистості. Досвід західних країн засвідчує, що діагностика творчого потенціалу є не окремим педагогічним завданням, а складним системним процесом, що інтегрує наукові, методичні та технологічні засади. Саме тому ретроспективний аналіз історичних етапів становлення цієї діяльності у Західній Європі та США впродовж XIX–XXI століть є необхідним для глибшого розуміння еволюції підходів до ідентифікації та підтримки дитячої обдарованості.

Вагомий внесок у становлення системного підходу до вивчення творчості здійснив Френсіс Гальтон – видатний англійський учений, діяльність якого охоплювала географію, антропологію та психологію. У другій половині XIX століття він, будучи засновником диференціальної психології, ініціював наукове вивчення творчого потенціалу з позиції спадковості. На противагу домінуючим на той час енвайронменталістським уявленням, які пояснювали успіх особистості переважно впливом довкілля, Ф. Гальтон акцентував на вирішальній ролі вроджених особливостей. У своїх дослідженнях він аналізував біографії видатних діячів науки та мистецтва, зокрема Чарльза Дарвіна, Йоганна Себастьяна Баха та Ісаака Ньютона, прийшовши до висновку, що високі творчі досягнення зумовлені насамперед дією спадкових факторів.

У 1865 році Ф. Гальтон опублікував статтю «Спадковий талант і характер» («Hereditary Talent and Character»), в якій сформулював ключові принципи своїх досліджень: основним джерелом творчих досягнень є індивідуальні біологічні особливості людини, а її потенціал передається шляхом спадковості. У 1869 році вийшла його фундаментальна праця «Спадковий геній: його закони і наслідки» («Hereditary Genius, Its Laws and Consequences»), де Ф. Гальтон уперше продемонстрував ефективність застосування статистичних методів для аналізу індивідуальних відмінностей та обдарованості. Важливим науковим внеском дослідника стала розробка методу близнюків, який дозволив диференціювати

вплив спадковості та середовища на формування психічних ознак. Ф. Гальтон обґрунтовував тезу про те, що в сім'ях, які демонструють видатні інтелектуальні досягнення, ймовірність появи обдарованих нащадків є статистично вищою. Зокрема, на підставі власних даних він зазначав, що серед 4000 дітей видатних батьків 977 осіб досягли суспільного визнання.

У праці «Дослідження людських здібностей» («Inquiries into Human Faculty», 1883) Ф. Гальтон уперше ввів у науковий обіг термін «євгеніка», запозичивши його з грецької мови (від *eugenes* – «хорошого роду»). Він визначав євгеніку як наукову теорію, спрямовану на вдосконалення людського роду через контроль успадкування бажаних ознак. Інституціоналізація цієї концепції відбулася у 1908 році з заснуванням у Лондоні Євгенічного освітнього товариства, яке стало платформою для популяризації та практичної реалізації відповідних ідей.

Дослідження Ф. Гальтона сприяли консолідації наукової спільноти навколо проблеми спадковості обдарованості та призвели до формування школи його послідовників. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку зробив американський психолог Джеймс Маккін Кеттелл – один із піонерів експериментальної психології у США та перший професор психології. Спираючись на ідеї Ф. Гальтона, Дж. Кеттелл розробив метод ранжування для аналізу природи та джерел інтелектуальних здібностей. Зазначений підхід був застосований для оцінки досягнень видатних американських учених, що згодом дозволило опублікувати довідник «Учені Америки» («American Men of Science»).

На початку ХХ століття розпочався новий етап у дослідженні творчого потенціалу. У 1904 році у Франції за ініціативи міністра громадської освіти була створена спеціальна комісія для розробки методів діагностики рівня розумового розвитку дітей. Психологи Альфред Біне та Теодор Симон розробили серію тестів, що відповідали поставленим завданням. Ці методики, спочатку створені для виявлення дітей з недостатнім рівнем розвитку, несподівано знайшли широке застосування в європейській та американській психологічній практиці як інструменти оцінки інтелектуальних здібностей, заклавши таким чином основи психодіагностики обдарованості.

Вагомим внеском у розвиток психодіагностики стала праця А. Біне «Експериментальне дослідження інтелекту» (*Recherches expérimentales sur l'intelligence*, 1902), в якій було встановлено взаємозв'язок між інтелектуальним розвитком дитини та її пізнавальною активністю. Підхід А. Біне передбачав оцінку розвитку ключових пізнавальних функцій, таких як запам'ятовування, просторове сприйняття та увага, а також рівня засвоєння соціального досвіду, що включало обізнаність, обсяг словникового запасу та здатність до морального оцінювання.

У 1905 році А. Біне та Т. Симон розробили першу стандартизовану шкалу для оцінки інтелекту дітей, що складалася з 30 завдань, впорядкованих за принципом підвищення складності. Вдосконалена версія шкали, опублікована у 1908 році, вже включала 59 тестів, сгрупованих за віковими категоріями від 3 до 13 років. Кожен рівень шкали відображав відсоток дітей певної вікової групи, які успішно виконали відповідні завдання, що забезпечило можливість порівняння індивідуальних результатів із віковими нормами.

Суттєвий внесок у розвиток тестування вніс німецький психолог Вільям Штерн, який у 1912 році запропонував формулу для розрахунку коефіцієнта інтелекту (IQ), що кількісно визначала відношення психічного віку до хронологічного. Однак подальша практика застосування інтелектуальних тестів виявила певне обмеження: значна частина завдань оцінювала не стільки мисленнєві операції, скільки набутий рівень обізнаності та соціалізації дитини.

У 1930-х роках у психометричній практиці сформувалася критична тенденція щодо обмеженості інтелектуальних тестів для ідентифікації творчого потенціалу. Вказаний період ознаменувався інтенсифікацією розробки альтернативних діагностичних підходів у Сполучених Штатах Америки. Значний внесок у наведений процес здійснив Луїс Леон Терстон, який у 1931 році ініціював програмні дослідження з розвитку методики факторного аналізу, результатом чого стала мультифакторна теорія структури інтелекту. Апогеем його роботи стала публікація 1938 року – «Тест первинних розумових здібностей» (Test of Primary Mental Abilities), що дозволяв диференціювати базові компоненти інтелектуальної діяльності. Роботи Л. Терстона, зокрема розроблені ним методики ідентифікації творчої обдарованості, значно вплинули на становлення психології творчості та створили методологічні передумови для розробки нових діагностичних інструментів оцінки творчого потенціалу.

На початку ХХ століття дослідження творчого потенціалу значно активізувалися, що було зумовлено двома ключовими факторами: накопиченням емпіричних даних про природу творчості та стрімким розвитком діагностичних технологій. До середини століття у науковому середовищі утвердилось розуміння недостатності вимірювання коефіцієнта інтелекту для комплексної оцінки творчого потенціалу, що вимагало врахування складних якісних характеристик психіки.

У цьому контексті кристалізувалося поняття креативності (від лат. creatio – «створення»), яке визначається як здатність індивіда до генерації нових, нетривіальних ідей та їх практичної реалізації. У структурі творчого потенціалу креативність розглядається як інтегральна характеристика, що проявляється в: здатності знаходити нестандартні способи досягнення цілей; розв'язанні проблемних ситуацій шляхом нетрадиційного використання доступних ресурсів;

демонстрації гнучкості мислення та оригінальності підходів. Креативність репрезентує собою здатність до продукування нових, соціально значущих продуктів у різних видах діяльності.

Вагомий внесок у дослідження творчого потенціалу середини XX століття здійснив американський психолог Джой Пол Гілфорд, чия теорія диференціації мислення набула широкого визнання. Фундаментальним положенням цієї теорії є розрізнення конвергентного та дивергентного типів мислення як базових когнітивних процесів.

Конвергентне мислення спрямоване на пошук єдиного оптимального рішення шляхом аналізу наявних альтернатив і становить основу традиційного інтелектуального функціонування. На противагу цьому, дивергентне мислення характеризується здатністю до одночасного розгляду множини напрямів та генерації різнопланових рішень проблеми. Вказаний тип мислення ідентифікується як ключовий компонент творчості, що дозволяє формувати нові зв'язки між елементами, які залишаються незмінюваними в рамках стандартного мислення.

Дж. Гілфорд виокремив три базові характеристики дивергентного мислення: плинність (fluency) – здатність продукувати значну кількість ідей за одиницю часу; гнучкість (flexibility) – здатність до легкого переключення між різними аспектами проблеми та підходами до її вирішення; оригінальність (originality) – здатність генерувати рідкісні, нестандартні ідеї.

Теорія Дж. Гілфорда заклала концептуальні основи сучасного розуміння творчого потенціалу, змістивши акцент з вимірювання інтелектуальних здібностей на оцінку креативних процесів, зокрема здатності до генерації нових ідей та альтернативних підходів.

Концепція Дж. Гілфорда, що розглядає операції дивергенції, перетворення та імплікації як когнітивну основу креативності, знайшла широке практичне застосування в педагогічній роботі з обдарованими дітьми. На її базі розроблено низку навчальних програм, орієнтованих на планомірний розвиток творчих здібностей. Незважаючи на значний вплив, модель Дж. Гілфорда має низку методологічних обмежень: акцент на множині дискретних інтелектуальних операцій може ускладнювати формування цілісного уявлення про особистісний розвиток дитини; залишається відкритим питання про ступінь відповідності моделі реальним життєвим ситуаціям, що вимагають творчого підходу; емпіричні дослідження виявили слабку кореляцію між високими показниками дивергентного мислення та реальними творчими досягненнями в професійній та повсякденній діяльності. Незважаючи на ці обмеження, модель структури інтелекту Гілфорда залишається важливим теоретичним фундаментом для розробки діагностичного інструментарію та освітніх практик.

Вагомий внесок у дослідження креативності здійснив американський психолог Еліс Пол Торренс. У 1966 році ним було розроблено компаративний метод оцінки творчої активності, втілений у серії діагностичних процедур, відомих як «Тести творчого мислення Торренса» (Torrance Tests of Creative Thinking). Зазначений інструментарій включає завдання, спрямовані на оцінювання рівня розвитку дивергентного мислення та інших компонентів креативності, пов'язаних із вирішенням проблем. Апробація методики Е. Торренса в міжкультурних дослідженнях підтвердила її транскультурну валідність: прояви творчої обдарованості демонструють структурну подібність незалежно від національно-культурного контексту, що робить наведений інструмент ефективним для стандартизованої оцінки творчого потенціалу в різних вікових групах.

Однією з найбільш цитованих концепцій у сучасній психології творчості є трикомпонентна модель обдарованості, запропонована американським дослідником Джозефом Рензуллі. Згідно з цією теорією, творчий потенціал формується на основі взаємодії трьох структурних елементів: інтелектуальні здібності, що перевищують середньостатистичний рівень; креативність як здатність до генерації оригінальних ідей та розв'язання нестандартних проблем;

завдання-орієнтована мотивація (task commitment), що проявляється у цілеспрямованості та наполегливості у досягненні мети. Важливим аспектом моделі є положення про те, що творча продуктивність може виникати як при збалансованому розвитку всіх трьох компонентів, так і при компенсаторній взаємодії, коли висока вираженість одного з параметрів відшкодовує недостатній розвиток інших. Концепція Дж. Рензуллі стала теоретичною основою для численних сучасних педагогічних підходів до ідентифікації та розвитку обдарованості і продовжує активно використовуватися при проектуванні освітніх програм, спрямованих на розвиток творчого потенціалу учнів.

У 1983 році американський психолог Говард Гарднер опублікував працю «Структура розуму» (Frames of Mind), в якій запропонував теорію множинних інтелектів, що суттєво розширила традиційні уявлення про когнітивні здібності. Автор висунув тезу про відсутність єдиного інтелекту (general intelligence, або фактор «g») та обґрунтував існування низки відносно автономних інтелектуальних модулів, кожен з яких функціонує за власними закономірностями. Спочатку Г. Гарднер ідентифікував сім основних типів інтелекту, які не піддаються адекватній оцінці за допомогою традиційних тестів IQ, що відкрило нові перспективи для розвитку індивідуальних здібностей учнів.

До базових типів інтелекту в рамках запропонованої теорії належать: лінгвістичний – здатність до оперування мовними структурами, характерна для письменників, поетів та журналістів; логіко-математичний – здатність до аналізу

логічних структур та вирішення абстрактних проблем, що домінує в діяльності математиків та науковців; просторовий – здатність до візуалізації та маніпулювання просторовими образами, необхідна архітекторам, інженерам та хірургам; музичний – здатність до сприйняття, виконання та композиції музичних творів; тілесно-кінестетичний – здатність до використання власного тіла для вираження ідей та вирішення практичних завдань, притаманна танцюристам, атлетам та ремісникам; внутрішньоособистісний (інтраперсональний) – здатність до рефлексії, усвідомлення власних емоцій і мотивів; міжособистісний (інтерперсональний) – здатність до ефективної взаємодії з іншими людьми, розуміння їхніх мотивацій та емоційних станів. Ця класифікація започаткувала новий етап у розвитку диференційованого навчання, орієнтованого на різноманіття інтелектуальних профілів.

У 1996 році американськими дослідниками було запропоновано мультифакторну модель обдарованості, яка концептуально переосмислила взаємозв'язок між інтелектуальними здібностями та креативністю, розглядаючи їх як взаємопов'язані компоненти замість автономних характеристик. Ця модель забезпечує теоретичний базис для: комплексної оцінки творчого потенціалу, ідентифікації його структурних компонентів, інтерпретації феномену специфічної обдарованості.

Емпіричні дані свідчать, що учні з високим творчим потенціалом потребують спеціалізованої педагогічної підтримки та диференційованих навчальних програм, що виходять за межі стандартного навчального плану. Такий підхід є необхідною умовою для повної реалізації їх потенціалу та подальшого суспільно-значущого внеску.

Важливо враховувати, що прояви обдарованості можуть мати диференційований характер і реалізуватися в різних сферах: загальні інтелектуальні здібності, академічна успішність у специфічних дисциплінах, творче мислення, лідерські якості, художньо-виконавські здібності, психомоторні компетенції. Мультифакторна модель забезпечує інтегративне розуміння розвитку обдарованості та створення оптимальних умов для максимальної реалізації потенціалу кожної дитини.

На початку XX століття у науковому середовищі Західної Європи та США сформувалося дві конкуруючі парадигми щодо виявлення дітей з високим творчим потенціалом. Представники першого підходу вважали, що високий рівень творчої обдарованості може бути сформований у будь-якої дитини з нормальним психічним розвитком за умови створення сприятливого середовища. Прихильники альтернативної позиції розглядали творчі здібності як унікальну характеристику, властиву обмеженому колу індивідів. Подальші дослідження дозволили сформулювати компромісну позицію: потенційні

передумови для творчої діяльності притаманні значній частині дитячої популяції, однак їхня реалізація у вигляді конкретних результатів спостерігається лише у обмеженої кількості дітей.

Науковці також ідентифікували чинники, що інгібують розвиток творчого потенціалу навіть за наявності високих природних передумов. До таких бар'єрів належать: комунікативні порушення (наприклад, заїкання); емоційні розлади (підвищена тривожність); соціально-поведінкові проблеми (конфліктність). За умови надання цілеспрямованої психолого-педагогічної підтримки вплив наведених факторів може бути мінімізований. Окремим бар'єром виступає дефіцит предметних знань та навичок, а також обмежений доступ до відповідних ресурсів через соціально-економічні обставини, що може призводити до латентної форми обдарованості.

Результати здійсненого досліджування дозволяють зробити висновок, що аналіз дитячої поведінки має враховувати ймовірність латентної обдарованості, коли справжні творчі здібності залишаються невиявленими, що обумовлює необхідність створення сприятливого середовища для розвитку потенціалу незалежно від наявності очевидних результатів. Дослідження західноєвропейських та американських учених демонструють, що оцінка творчого потенціалу в дитинстві має умовний характер. Раннє виявлення здібностей не є достатнім предиктором майбутніх досягнень, оскільки творчий потенціал може редукуватися навіть за сприятливих умов. Отже, ідентифікація «дитини з високим творчим потенціалом» не має розглядатися як стала характеристика. Педагогічна практика свідчить про можливість втрати видимих проявів обдарованості, що може сприйматися соціальним оточенням як проблемне явище. Водночас, відсутність ранніх творчих проявів не виключає подальшої реалізації таланту, про що свідчать біографії багатьох видатних особистостей, що актуалізує необхідність реалізації комплексного підходу, що передбачає: довічну підтримку творчого розвитку; створення інклюзивного освітнього середовища; відмову від жорстких прогностичних оцінок на користь динамічного спостереження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
2. Кремень В. Г., Гальченко М. С., Ільїн В. В. Філософія як засіб розвитку дитини: обдарованість, знання, творчість : навчальний посібник Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. 104 с.
3. Листопад О.А. Феномен творчості: мотивація творчої діяльності та особистісні риси творців. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Умань: ПП Жовтий, 2011. Ч.3. С. 136–146.
4. Листопад О. Підготовка майбутніх вихователів до використання інноваційних технологій в закладах дошкільної освіти. Науковий вісник

Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. 2019. № 2 (65), Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, С 183-189. DOI: <https://doi.org/13.33310/2518-7813-2019-65-2-183-189>

5. Листопад О. А Проблема діагностування творчого потенціалу у дітей у Західній Європі і США Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне, 2014. Вип. 8 (51). С. 58–62.
6. Листопад О. А. Діагностування творчого потенціалу особистості дитини. Наука і освіта : науково–практичний журнал. 2013. № 3/СХІІІ. С. 98–102.
7. Листопад О. А. Теоретичні і прикладні аспекти проблеми діагностування творчого потенціалу особистості. Наша школа. 2013. № 3. С. 8–13.
8. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми: колективна монографія / авт кол.: В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, Є. Р. Борінштейн, М. С. Гальченко, М. В. Ліпін, Д. В. Погрібна, Н. В. Савчук, О. А. Федорчук. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 320 с.
9. Теоретико-методичні засади діагностики чинників розвитку обдарованої особистості : методичний посібник / Н. А. Бельська, Ю. М. Ковальчук, М. Ю. Мельник; уклад. М. Ю. Мельник. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 204 с.

Ліпін М. В.,

*доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії, соціології та політології
Київського національного торговельно-економічного університету;
провідний науковий співробітник
Інституту обдарованої дитини НАПН України*

ТІЛО І РОЗУМ У СТРУКТУРІ ОБДАРОВАНOSTІ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

У дослідженні розглядається домінування розуму над тілом як фундаментальна парадигма, що формує західні підходи до вивчення обдарованості та творчості. Стверджується, що сучасні дослідження в цих галузях, часто несвідомо, відтворюють картезіанський дуалізм душі та тіла, тим самим надаючи перевагу інтелектуальним та когнітивним вимірам над втіленими та афективними аспектами людського існування. Ця концептуальна ієрархія проявляється у постійній опозиції між раціональним та чуттєвим, соціальним та біологічним, «головою» та «серцем». В результаті тіло маргіналізується в епістемологічних та педагогічних дослідженнях, функціонуючи лише як інструментальний засіб, а не як невід'ємний компонент розвитку людини.

Ключові слова: обдарованість, тіло, інтелект, дуалізм душі і тіла, освіта.

The paper examines the dominance of reason over the body as a fundamental paradigm shaping Western approaches to the study of giftedness and creativity. It

Наукове видання

ОБДАРОВАНІ ДІТИ – СКАРБ НАЦІЇ!

МАТЕРІАЛИ

**VI Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції
22–28 жовтня 2025 року**

Упорядники

М. С. Гальченко, В. М. Шульга

Підписано до опублікування: 10 листопада 2025 року.
Умов.-друк. арк. 155,54. Автор. арк. 85,19. Електронне видання.
Зам. № 011125

Видавництво Інститут обдарованої дитини НАПН України
вул. Січових Стрільців, 52-Д, м. Київ, 04053
тел./факс.: (044) 481-27-27

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Серія ДК № 6081 від 14.03.2018 р.